

Świat Nowego Testamentu

KONFESYJNI

Spotkanie #3
20.09.2022

Grzegorz Żarnecki
g.zarnecki@konfesyjni.pl

Nowy Testament jako literatura

Naszą wiedzę o wczesnym chrześcijaństwie opieramy na źródłach pisanych (oraz do pewnego stopnia na odkryciach archeologicznych). Nowy Testament jest zbiorem dzieł literackich, który nie stanowi systematycznego wykładu doktryny, a z drugiej strony nie jest nieokreśloną treścią, która ma wpłynąć na nasze religijne uczucia.

Aby badać Nowy Testament, powinniśmy zastanowić się nad tym jak bada się literaturę w ogóle.

Fundamentalną kwestią jest rozumienie “znaczenia” tekstu. Co to znaczy, że tekst coś “znaczy”?

- Trzy zasadnicze perspektywy na to z czym związane jest “znaczenie” tekstu:
 - z (ludzkim) autorem
 - z tekstem samym w sobie
 - z czytelnikiem
- Podaj przykład sytuacji, w której Twoja wypowiedź została przez kogoś zrozumiana wbrew Twoim intencjom. Co było powodem nieporozumienia?

Co autor miał na myśli?

- Najprostszym sposobem na znalezienie “znaczenia” tekstu jest określenie **intencji autora**.
- Autor osadza znaczenie w tekście poprzez proces pisania. Czytelnik odkodowuje znaczenie poprzez proces czytania.

- Ze schematem autor→tekst→czytelnik jest kilka problemów, zwłaszcza w kontekście czytania Nowego Testamentu:
 - Autor używał innego języka, niż my – potrzebne jest tłumaczenie;
 - Autor żył w innej kulturze i miał inną wizję świata niż my. Pewne rzeczy mogły być dla niego oczywiste, choć dla nas wcale oczywiste nie są!
 - Nawet przy nieco innych intencjach autor mógłby dobrać te same słowa w tekście.
 - Te same słowa różni czytelnicy mogą zrozumieć inaczej.
- Jaka była intencja ewangelisty przy opisie incydentu z młodzieńcem, który uciekł nago z ogrodu Getsemane? [Mk 14,51n] Trudno powiedzieć.

- Tekst może nieść przesłanie, które wykracza poza intencje osoby piszącej. I zdecydowanie **tak się właśnie dzieje** w przypadku Biblii!
- Pieśń Sługi Pana w Iz 52,13-53,12. Ludzki autor mógł chcieć wskazać na wygnany Izrael jako na proroka-“sługę” (porównaj z Iz 49,1-7).
- Tymczasem chrześcijańscy autorzy zawsze identyfikowali “sługę” z Jezusem [1 P 2,24n].
- Ojcowie Kościoła mówili o *sensus plenior* – “pełniejszym sensie” Pisma.
- Chrześcijanie od wieków szukają przesłania w Biblii, które przekracza intencje ludzkich autorów.

- *Niech usłyszę i zrozumie, co to znaczy, że na początku uczyniłeś niebo i ziemię. Napisał tak Mojżesz, napisał i odszedł, przeszedł stąd do Ciebie. Nie ma go już tu, gdzie ja jestem. Gdyby tu był, chwyciłbym go za rękę i prosił, i w imię Twoje błagał, aby mi to wyjaśnił. Nadstawiłbym pilnie moich cielesnych uszu, a z jego ust wydobywałyby się dźwięki słów. Gdyby mówił po hebrajsku, jego słowa daremnie kołatałyby do moich uszu, ich treść nie przeniknęłaby do mojego umysłu. Gdyby mówił po łacinie, rozumiałbym, co mówi.*

Lecz skąd bym wiedział, że mówi prawdę? Gdybym i to wiedział, czy mógłbym to wiedzieć od niego? Głęboko we mnie, w środku mojego myślenia Prawda, która nie przemawia ani po hebrajsku, ani po grecku, ani po łacinie, ani w jakiegokolwiek innej mowie – bo ona przemawia bez ust i języka, bez dźwięczących sylab – ta by mówiła „On prawdę głosi”. A ja, od razu upewniony, z całą ufnością powiedziałbym temu Twojemu mężowi: „Prawdę głosisz”. Ponieważ jednak nie mogę Mojżesza zapytać, pytam Ciebie, Prawdę, którą napelniony Mojżesz głosił rzeczy prawdziwe – Ciebie, Boże mój, pytam. Ciebie błagam – przebacz grzechy moje i jak dałeś tamtemu słudze Twemu takie rzeczy głosić, tak mnie pozwól je zrozumieć.

- Augustyn, Wyznania 11.3

- Żaden czytelnik nie jest wolny od ideologii lub teologii. Nie ma neutralnej interpretacji tekstu.
- Jeśli czytelnik interpretuje Iz 53 w kontekście wyznań wiary wczesnego Kościoła to w naturalny sposób skojarzy tekst z osobą Jezusa.
- Pierwsi chrześcijanie czytali Stary Testament retrospektywnie, przechodząc od wydarzeń mesjańskich do tekstu Pism.

Tekst sam w sobie

- Pokazaliśmy już, że “znaczenia” tekstu nie da się zredukować do intencji piszącego.
- Drugą zasadniczą perspektywą jest poszukiwanie sensu w tekście samym w sobie, traktujące tekst jako pewien autonomiczny obiekt.
- Który fragment Nowego Testamentu jest Twoim zdaniem najpiękniejszy?

- Istotnymi metodami w badaniach literackich Nowego Testamentu są:
 - krytycyzm narracyjny (narrative criticism);
 - krytycyzm retoryczny (rhetorical criticism).

Krytycyzm narracyjny

- Rzeczywisty autor napisał tekst dla rzeczywistego czytelnika, jednak treść wskazuje na sugerowanego autora (implied author) i sugerowanego czytelnika (implied reader).

Rzeczywisty autor

Sugerowany autor

Narrator

Odbiorca narracji

Sugerowany czytelnik

Rzeczywisty czytelnik

Tekst

Przykład: Ewangelia Jana

Jan

Umiłowany uczeń

Świadek, który daje świadectwo o prawdziwej tożsamości Jezusa jako wcielonego Logosu

Wierzący, który ma przyjąć to świadectwo

Żydzi i poganie

Kościół w Efezie

- Celem krytycyzmu narracyjnego jest rozeznanie jak “sugerowany czytelnik” zareagowałby na narrację.
- Przedstawianie ksiąg Nowego Testamentu jako narracji jest dobrym sposobem na przybliżenie treści Biblii ludziom w Kościele.

- Radykalni reprezentanci krytycyzmu narracyjnego (David Rhoads, Donald Michie) uważali, że tekst powinno się odczytywać jako “opowieść”, a nie jako “historię” – niezależnie od innych pism, bez kulturowych i teologicznych założeń wstępnych.
- Jednak w praktyce ludzie inaczej podchodzą do czytania powieści epistolarnej, a inaczej do czytania rzeczywistych listów.
- Krytycyzm narracyjny pomaga naświetlić pewne aspekty tekstu, które inaczej uszłyby uwadze czytelnika, ale w swojej skrajnej odmianie ogranicza naszą perspektywę.

- Nowy Testament został napisany przez ludzi żyjących w konkretnych czasach i jego celem było wywołanie u czytelników określonej reakcji.
- Krytycyzm narracyjny nie wydaje się odpowiednią metodą do badania niektórych gatunków literackich z Nowego Testamentu, takich jak przekazy biograficzne czy listy.
- Paweł z pewnością nie oczekiwał, że jego listy będą odczytywane jako “autonomiczne obiekty”.

Krytycyzm retoryczny

- Zasadniczym celem krytycyzmu retorycznego jest sklasyfikowanie danego tekstu w pewnym stylu retorycznym (perswazji, apologii, laudacji itp.) oraz przeanalizowanie jak poszczególne elementy tekstu zostały wykorzystane przez autora w jego kontakcie z odbiorcami.
- W Nowym Testamencie pojawiają się podobieństwa do starożytnych mów retorycznych. Hans Dieter Betz opisywał List do Galatów jako przykład retoryki używanej w rozprawach sądowych.

- Analogie między Nowym Testamentem a starożytną retoryką są tylko częściowe. Sztuka retoryki odnosiła się przede wszystkim do ustnych wypowiedzi, a nie do pisemnej komunikacji.
- Ewangelii i listów apostoelskich nie sposób zredukować do ciągu mów retorycznych.

**Nie da się interpretować Biblii wyłącznie z perspektywy “autonomicznego tekstu”.
Musimy się odwołać do obiektów i zjawisk spoza tekstu.**